

KÜLÖNSZÁM

Magyar állam- és jogtörténeti tdk

14.szám, 1980 november

A MAGYAR ÁLLAM ÉS JOGTÖRTÉNETI TUDOMÁNYOS DIÁKKÖR
HIRADÓJA
/1981. január/
16.

A KETTŐS HONFOGLALÁS ELMÉLETE

Összeállította, szerkesztette, írta:

Antall György András /II./1./

B E V E Z E T É S

Minden kérdés, felvetés, elmélet, mely őstörténetünkkel kapcsolatos, mindig szenvedélyes érdeklődést vált ki laikus körökben, s nem kevésbé szenvedélyes vitákat szakmai körökben. Nem volt ez másképp a kettős honfoglalással kapcsolatban sem.

Ez az elmélet nem vitatja Árpád és utódainak államalapító nagyságát, csak hozzáteszi történetünk kezdeteiről szóló ismereteknek.

A szervezett honfoglalás a nagy lovas népek sajátja, míg a halászó-vadászó népek csak feltűnnek egy-egy területen, de arról, hogy ez miként történt, keveset tudunk. Ilyen alapon különíthetünk el etnikai és politikai honfoglalást, s végső feladatunk majd az lesz, hogy eldöntsük; az első honfoglalás mi volt: etnikai vagy politikai.

INCIPIIT PROLOGUS IN CRONICAM HUNGARORUM

- Kezdődik az előbeszéd a Magyarok Krónikájához, írta krónikája elejére Káltyi Márk. Előtte is, azóta is sokan foglalkoztak népünk történetével, eredetének nemzedékeket izgató titkaival - és kevesen voltak, akik valamiben egyetértettek. De még a biztos vagy biztosnak tűnő tudományos megállapítások is kétségessé válnak egy-egy új ismeret vagy elképzelés tükrében.

A régészet - László Gyula szűkebb "szakmája" - sokáig csak a történelem segédtudománya, illusztrátoraként szerepelt. Önálló eredményeit csak most kezdték egybevetni a történelem kutatásaival s ez nem várt nehézségekbe ütközött. Erről így ír László Gy. /Kettős honfoglalás, 18.o./:

"...Az történt ugyanis, hogy a történelemtudományunk a magyar őskorra vonatkozóan egészében a nyelvtudományra bízta magát. Eből ellentmondások adódtak, amelyeket nem sikerült megnyugtató módon áthidalni, bár a kérdés lényegét illetően hosszú ideje csend uralkodott. Mi volt ez az ellentmondás? Történeti forrásainkban és régészeti leleteinkben Árpád magyarjai török vagy legalábbis teljesen török műveltségű népként jelennek meg. Ezzel szemben nyelvtudományunk tanítása szerint finnugor népek volnánk. Ezt az ellentétet a legtanulságosabban Zichy István élezte ki őstörténetünkről írott második könyvében /gr.Zichy István: Magyar őstörténet, Bp. 1939./. A feloldhatatlan kérdőjelek egyre sokasodtak."

László Gyulát követve vegyük példának Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása c. könyvét, melyben hiába mutat minden adat, még hozzá nyelvi adat a törökség felől, egyezően a történelem és régészet megállapításaival - a szerző kísérletet se tesz a finnugor eredet kétségbe vonására. László Gyula elmélete a kettős honfoglalásról nem az ellentétek feloldásán, hanem azok elfogadásán alapul. Az ellentétek ismertetése előtt ismét a Kettős honfoglalás c. kötetét idézem, melyben még egy fontos megállapítást tett /19.o./:

"Amikor azonban e szavakból művelődéstörténetet alkot a nyelvészet /mármint a finnugor-magyar szóeszevezésekből/, akkor - érzésem szerint - kissé tullépi illetékessége határait. Mert a sza-

vak jelentésének változása az általuk jelölt tárgy változásának függvénye, tehát nem nyelvészeti, hanem régészeti kérdés. Fenyeget az a veszély, hogy a kifogástalan szóegyeztetések miatt a szőfinnugor kor, tehát őskori jelentését vetítjük bele például a honfoglalás korába, s ilyenkor honfoglalóink műveltségét jó három-négyezer évvel elmaradottabbnak rajzolnók meg, mint valójában volt." /Igy kerülhetett a Nemzeti Múzeum történeti kiállítására putrilakás, mint honfoglalóink otthona egy-két emberöltővel a szellős sátrak után./

Az alapvető ellentmondás: krónikáink - tegyük hozzá: történeti tudatunk - szerint Scythhiából, azaz a nagy dél-kelet európai síkságról származunk és Attila királynak és a nagy lovasbirodalmak népeinek utódai vagyunk, ellenben nyelvtudományunk a Volga felsőbb folyása menti erdős-mezős vidék vadászó-halászó finnugor népeinek vagyunk rokonai.

A különböző krónikák is másfelé vezetnek bennünket: Anonymus a Volga vidék felé, krónikák a Meotisz felé /értve alatta a Krim és Kubán közti vidéket és a Kaukázus előterét, de még inkább a keleti mocsarak vidékét/. Eredetmondáink is két különböző helyre mutatnak:

A csodaszarvas modna erdős területek felé visz, a turul-monda, az Árpád-ház "családi" eredetmondája a nagy európai pusztákra, Attila birodalmának szülőföldjére.

Krónikáink nem emlitenek törzseket, de a Biborbanszületett tud róluk. Viszont Lél és Tormás szerint a magyarokon mindig a Turul-nem beli Árpád és ősei uralkodtak, de Gardézitől tudjuk, hogy ez nem így volt, nálunk is létezett a kazár kettős királyság.

Az ilyen kettősségre utal a fehér és fekete ungorok két népe, vagy az a két, eléggé elkülöníthető nyelvjárás, melyet Pais Dezső és Bárczi Géza figyelt meg régi nyelvünkben vagy az, hogy a források és nyelvemlékek szerint a X.sz-i magyarság kétnyelvű volt. /Hóman B. szerint a köznép magyar, az uralkodó rétegek türk nyelvűek voltak./

Az ilyen ellentétek tömege veti föl a kérdést, vajon az ellentmondások okát nem ott kell-e keresnünk, hogy az adatok helytállóak, de nem ugyanarra a korra és eseményekre vonatkoznak.

Őstörténetünk két - finnugor és török - ága közül eddig főként a finnugor ág történetét dolgozták ki, az ázsiai török ág eredete még homályba vész, csak annyi biztos, "hogy a honfoglalás kor nagy ázsiai művelődések örökségét hozta magával."

"Már régebben is többen gondoltak arra, hogy Árpád magyarjai nemcsak szlávokat, hanem magyarul beszélő tömegeket is találtak a Kárpátok medencéjében."

Marjalaki Kiss Lajos Néhány Árpádkori helynevről c. dolgozatában kifejtette, hogy az első magyarajku betelepülőket a szkiták-szarmaták között kell keresnünk.

Simonyi Dezső az V.sz-i bolgár betelepülőkkel együtt bekerült magyar népességet feltételez /Acta Arch ASH, 1957/

Vámbery Á. A magyarság keletkezése és gyarapodása c. művében és Nagy Géza a Marczali szerkesztette Magyar Nemzet Tört.-ben fejti ki, hogy a magyarság első betelepülését Kovrat bolgár fejedelem negyedik fiának pannoniai bejövetele mögött kell keresni.

Az embertan kutatók részéről Bartucz Lajos és Lipták Pál tettek olyan megfigyeléseket, melyek egy avar továbbélésre mutattak.
/Bartucz: Magyar föld-Magyar faj IV.köt., Magyar ember/

A sorban feltétlenül meg kell említeni még Horváth Tibor és Csallány Dezső nevét, akik már az avarokhoz kötik az első honfoglalást. A Kaukázus és a Kubán közti vidéket az V.sz. óta lakó, a forrásokban hun, szabir és onogur néven szereplő népekben a magyarokat vélték felfedezni, kiket onnan az avarok ragadtak magukkal a VI.sz. közepén.

László Gyula elmélete a többlépcsős honfoglalásról sok nyitott kérdésre ad választ, nagy hullámokat kavarva az őstörténet vizén.

Mint László Gyula többször leszögezi: "...az a feltevés, hogy a földműves, földhöz kötött magyarság már előbb megtelepült.. Magyarország területén, de ennek vizsgálata és bizonyítása mit sem változtat azon a történeti tényen, hogy a magyar állam megalapozói, megszervezői, felvirágoztatói az Arpáddal jött magyarok voltak."

II. Kettős honfoglalás

A kettős honfoglalás elméletének igazolásakor két dolgot kell bizonyítani. Az első, hogy 670 táján új nép érkezett a Kárpát-medencébe, a második, hogy ez a nép magyar volt. Ezeknek figyelembevételével bontom két csoportra László Gyula érveit.

A./ Avarok

A kínaiak által zsuán-zsuannak, Európában avaroknak nevezett, de mindmáig vitatott eredetű nép 568-ban szállta meg a Kárpát-medencét, magával hozva egyes dék-országi bolgár töredékeket. Ennek az első, 670-ig tartó avar korszaknak domináns alakja Baján kagán, császárok tárgyaló partnere, akitől a bizánci diplomácia óriási összegekkel vásárolta meg háborítatlanságát. Európa kezdett lassan hozzászokni az Ázsiából időnként előtörő lovas-nomád népekhez, de a nagy belső-ázsiai sikkság mindig szolgált meglepetéssel az újrarendeződő keresztény Európának.

A virágkorában a Donig terjedő avar birodalmat 630 táján nagy válság rázta meg. Ekkor – elsősorban a Balkánon elszenvedett katonai vereségek hatására a birodalom leigázott népei fellázadtak. A lázadás kiterjedt a hazai bolgárookra is, akik maguk sorsából kívántak kagánt állítani.

Az avarok a pannoniai bolgárokat le tudták verni, de a birodalom a Kárpát-medencére zsugorodott, keleti területein a türk törzsszövetség lépett a helyére.

Ezt az első avar-korszakot a régészeti anyag változásával 670 körül zárhatjuk.

A régészeti anyag, s így a temetkezési szokások, fegyverzet, viselet teljesen megváltozik. Ez László Gyula legfontosabb érve amellett, hogy ekkor új nép jött a Kárpát-medencébe. Idézet László Gyula: Vértesszöllőstől Pszutaszerig c. könyvéből:

"A változás teljes és tökéletes. Ezt nem magyarázhatja a "divat" módosulása, ..., mert a nemzetségi társadalmakban sem a temetkezés, sem a fegyverzet, sem a viselet nem volt divat kérdése." Nem úgy mint a rómaiaknál vagy akár nálunk, ahol minden évben változik a divat. A viselet s minden egyéb szokások az illető nemzetség mintegy névjegye volt, melyről a hozzáértő a kort, nemzetséget, rangot leolvashatja. Ezek a szokások addig éltek, amíg a nemzetség élt. Ebből következik, hogy a nagy megújulás csak egy új nép bejövételével magyarázható.^x László Gyula vetette fel először a gondolatot, hogy ez az új nép magyar volt, hogy a kései avarok tulajdonképpen korai magyarok voltak.

A kettős honfoglalás bizonyításában még szerepet játszó szláv kérdésről előljáróban néhány szót.

A különböző szláv törzsek az avarokkal körülbelül egyidőben, tehát a VI.sz. végén jelentek meg a Kárpátok hegyláncainak kül-

^x Győrffy Gy. írja

ső és belső oldalán. Egyes történészek feltételezik, hogy ez nem véletlen műve, s ez a tények tükrében nagyon is valószínű. A dolognak két oka van. Egyrészt az avarok - a pusztai nomád népek gyakorlata szerint - a meghódított népeket mintegy "ember gyepüként" maguk köré telepítették, másrészt a Bizánciak is szerettek volna segéd népekből római mintára védővonalat építeni maga és az avar hatalom közé. Innen származik a mai napig fennmaradt elrendezés: a Kárpát-medencét szláv népek gyűrűje fogja körül /az ausztriai szlávok a IX-X.; az erdélyi peremvidéken élő szlávok a XI.sz. után tűntek fel/. A Kárpát-medence belsejébe csak az avar hatalom összeomlása, a frank hadjáratok után, 800 körül kezdtek megjelenni a földet művelő szláv szigetek. Mint maga László György rámutat: "Mindenképpen helytelen volna azt hinni, hogy Árpád magyarjai sűrű szláv népességet találtak az egész Kárpát-medencében."

B./ "...Avares, quos modo Ungarios vocamus..."
/avarok, akiket most magyaroknak
nevezünk/

Mint már említettem, a másik nagy kérdés az, hogy bizonyíthatóan magyarok voltak-e azok, akik 670 táján új szokásokat hoztak. Az érvek és bizonyítékok gyűjtése során László Gyula a következőkre jutott:

- 1./ A nagy késő avar és a nagy honfoglaláskori szállás területek ritkán fedik egymást, rendszerint egymás mellett terülnek el, kiegészítve egymást. Ez pedig csak úgy lehetséges, hogy a késő magyar tömegek megérték a honfoglalást. Alátámasztja ezt, hogy volt néhány közös temetőjük is /L.Gy. a hevesi Visznekét említi/.
- 2./ Egyes történészek véleménye szerint ez az esetleg fennmaradt késő avar népesség nyelvében elszlávosodott. Ha ez így lenne - folytatja László Gyula -, akkor azt várhatnók, hogy a honfoglaláskori, korai Árpád kori Magyarországon a késő avar temetők által elfoglalt nagy területek helynevei szlávok lennének, Árpád magyarjainak szállásterületeit pedig magyar helynevek jellemeznék." De nem így van, mindkét szállásterületet magyar helynevek töltik ki, szláv helyneveket csak a peremvidékeken és itt-ott /Erdélyben, Dunántulon/ nagyobb foltokban. A kutató ebből kénytelen feltételezni, hogy a késő avarok magyarul beszéltek, hiszen ők a terület névadói.^x

Ezek voltak azok az első felismerések, amelyek László Gyulát tovább vizsgálódásra indították.

Lipták Pál "A magyarság etnogenezisének paleoantropológiája című doktori értekezésében /L.Gy. idézi/ fejti ki, hogy a X-XI.sz. magyarság két nagy fajtacsoportra oszlik: az uralkodó osztály /Árpád magyarjai/ embertani összetétele más, mint a köznépé és annak vezetőié, továbbá felteszi azt is, hogy magyar betelepülés már korábban is történt, tehát a hun időkben. De ugyanakkor L.Gy. a kettős honfoglalásról szóló könyvében jegyzi meg, hogy nem látszik, mintha a vezetés egyik népességre támaszkodott volna a másik ellen,

Egy másik fontos érv a már fentebb említett szlávokkal kapcsolatos:

x kapcsolatos ellenvéleményekről később

Az iskolai történelemkönyvekből azt tanuljuk, hogy Árpád és honfoglalói itt, a Kárpát-medencében földmivelő, falulakó szlávokat vagy elszlávósodott késő-avarokat talált. Ismerve azt a tényt, hogy a honfoglalókat kb. kétszázezer főre becsülik és azt, hogy nem több mint három évszázad múltán a tatárok már két és félmilliónyi lakosnak a kb. felét irtották ki - fel kell tételeznünk, hogy a Kárpát-medence nem ritkán lakott pusztaság volt. Ha Árpád magyarjai valóban nagyobb tömegű szlávtságot talált volna itt, akkor valószínűleg az történt volna, ami Bulgáriában lejátszódott: a kis számú török fajta bolgárság feloldódott az ott talált szláv népességben. Még egy fontos érv az - a X-XI-XII.sz.-i szolganevek döntő többsége magyar /kivéve a keresztény neveket/, márpedig, ha a "szolgasorba vetettek" szlávok lettek volna, szláv neveket hagytak volna rájuk.

A Névtelen írja Krónikájában, hogy a székelyek szövetségesként mentek elébe Árpád hadainak, tehát őslakók voltak. Ezt alátámasztja a székelyek saját eredettudata is. Szentmihályi Imre hasonló hiedelmet talált a göcsejiekénél - ők is Árpád előtti lakói hazáknak.

A bizonyítékok számbavétele után nézzük meg mit tudunk az általában késő avaroknak nevezett korai magyarokról.

C./ A Griffes-indások népe

Az új nép, mely 670 táján beáramlott a korábbi lakosság akantuszos-bizáncias veretdiszeit a griffes-indás diszités váltja fel /a diszités az öveket borította/.

Az övdiszités magyarázattal szolgálhat a nép eredetéről is. Ugy tűnik, hogy a griffes-indások népe több, eltérő eredetű nép ötvözeté volt. Az egyik növény, a másik az állatos cimerű népek közül származott. Hogy mikor keveredtek egymással, nem lehet még tudni, lehet hogy a Volga mentén, de lehet, hogy már itt. A griffes réteg belső-ázsiai volt /találtak a csodaszarvas mondához kapcsolódó két griff által marangolt leroskadó szarvast/, a másik az indások törzse, a Volga jobb partján élhetett a VII.sz-ig, azután már nem mutatható ki, viszont nálunk épp ebben az időben jelenik meg - a griffesekkel együtt. A hazai leletekben megfigyelhető, hogy a griffes nemzeti jel lassan kihál és mindent elborít az előbb öntött, majd vésett inda-disz. Magyarul, vagyis a történelem nyelvén: a belső-ázsiai elem feloldódik a volgai elembe. Vezetőjük egy kaukázusi eredetű réteg volt /szablyás vezérsírok/ - talán épp a nevet adó onogurok. A nép zöme volgamenti, nagyjából arról a területről való, ahol Julianus megtalálta utódaikat, Németh Gyula pedig a "Magyar" törzs és a többi törzs nevét. Különösen érdekes az is, hogy a mai honfoglalásig ott lakó baskirok a magyarok vérrokonainak tartják magukat, és a huszas években írásukat a magyar fonetika szabályai szerint kívánták megalkotni. /Bendeffy L.: Kummagyararia/

Csallány Dezső feltételezte, hogy törzsszrendszerünk is késő avar lenne, indokai: griffes-indás temetők gyakran nagy nemzetségi központok közelében van. További furcsa dolog az is, hogy csak a Biborbanszületett emliti törzseinket, krónikáink nem. De maga László Gyula hívja fel a figyelmet arra, hogy ezt a feltételezést óvatosan kell kezelni, mivel a Csallóköz, melyet a késő-avarok ritkán, ám Árpád magyarjai annál sűrűbben töltenek meg, tele van törzsi helynevekkel, ellenben a késő avarok által sűrűn lakott Alföldön nem találunk törzsi helyneveket.

Érdekes következtetés vonható le az onogur névből is. Mint a nyelvészek mondják, jelentése tiz ogur vagyis tiz törzs. Helyneveinkben tényleg tiz törzs neve maradt fenn: az ismert hét mellett még Varsány, Tárkány, Székely. Más szempontból vizsgálva, a magyar államalapításkor a tizes szervezet az egész államot áthatja /tiz püspökség - tiz falu közös temploma/. Feltehető, hogy István is csak átvette az itt talált késő avaroktól, ugyancsak figyelemre méltó, hogy a tizes szervezetnek nyoma sincs a honfoglalók temetőiben, ellenben él a mai napig az őslakos székelyeknél.

Györffy György szerint a nemzetségi címerek állat-alakjai a korábbi családi eredetmondákat követi, ellenben Árpád magyarjainál alig találni állat-alakos nemzetségjeleket, minden elborít a növényi-palmetta díszítés. A késő avar nemzetségi öveken rengeteg állatalak található. Így, ha a régészet oldaláról nézzük középkori címereinket, nem Árpád népéhez, hanem a késő avarokhoz kapcsolható. L.Gy. Vértesszöllőstől Pusztaszerig c. könyvében kifejti, hogy az ősvallás egyes részletei is a késő avarokhoz kapcsolható. Így nekik tulajdonítható a honfoglalás előttről származó Szent László monda, mely a szkitákig visszavezethet és világosság-sötétség erőinek harcát eleveníti meg /bővebben: L.Gy. A kettős honfoglalás. Magvető Könyvkiadó/. Hasonló dolgot tapasztalt az égigérő fa mondájával is, mely a sámánszer-tartás emlékét őrzi.

László Gyula mondja /Vértesszöllőstől Pusztaszerig/

"...a kettős honfoglalás feltevése nem valamiféle felelőtlen ötlet, hanem nagyonis elgondolkodtató érvekre épül."

III. Kettős Honfoglalás a forrásokban

Összeállítására a Gondolat kiadónál 1958-ban megjelent A magyarok elődeiről és a honfoglalásról /Kortársak és krónikások híradásai/ c. kötetet használtan fel /szerk.: Györffy Gy./.

Nesztor krónika:

"...Majd ezután a fehér magyarok jöttek és örökölték a szlávok földjét, miután elkergették a frankokat, akik azelőtt foglalták el a szlávok földjét. Ezek a magyarok ugyanis Herakliosz császár /610-641/ korában jelentek meg, aki megtámadta Hazdroj perzsa császárt..."

"...Ezek után jöttek a besenyők, majd a fekete magyarok mentek el Kiev mellett, később Oleg idejében..." /az eredeti "ugri" elnevezést Kniezsa István mindenütt magyaroknak fordította, mint Györffy Gy. rámutat az orosz évkönyvekben elnevezésünk ugor, ill. ugri./ A fehér-fekete ugor /magyar problematikának László Gyula külön fejezetet szentel /A kettős honfoglalás /Gyorsuló i./ ebből ismertetem a főbb pontokat.

Noha a krónika szövege meglehetősen rendezetlen, két dolog mégis leszögezhető:

- 1./ megkülönbözteti a fehér és fekete ugorokat, és
- 2./ ezek különböző időben foglaltak "hont".

Időpontok tekintetében két csoportot különíthetünk el, az egyikben a bolgárok, avarok és fehér ugorok vannak- és Herekliosz

/610-41/, a másikban Oleg /879-912/ és a fekete ugorok." Ezt a világos szétválasztást erősen zavarja az, hogy a fehér ugorokról írja: "elfoglalták a szlávok földjét, miután elkergették a volochokat /frankokat/." Ha ezt Nagy Károly hadjárataira vonatkoztatjuk, akkor "azt kellene mondanunk, hogy a frankok szlávokra telepedtek rá, holott a frank hadjáratok szövegei mindenütt csak avarokról beszélnek!" /L.Gy. Kettős honfoglalás 139. old./ Pedig a Bajorok és Karantánok megtérése c. vitairat /871 k./ világosan megírja, hogy a szlávok csak az avar kor vége után települtek meg a Kárpát-medencében. Valószínű ellenben, hogy a krónika itt pontatlan és a bolgárokkal keveri össze, akik valóban a szlávokra telepedtek rá, miután kiűzték a volochokat /talan: rómaiak-bizánciak - a voloch névből származik a mi olasz szavunk/. De elfogadható a kettős betelepülés, mivel a VII. és IX.sz. vége között a régészeti adatok nagyobb betelepülést nem mutatnak. Ez viszont azt bizonyítja, hogy a fehér ugorok az al-dunai bolgár betelepülés korában, 670-80 körül telepedtek meg itt, de keleti hazájukban mintegy harminc-negyven évvel korábban, Heraklios idejében jelentek meg /bizánciak beszélnek dél-oroszországi ugrikról/.

/László Gy. a továbbiakban beszél a fehér-fekete megkülönböztetés eredetéről, egy megoldási lehetőségről a szavartói aszfalaoi kérdésben./

A fehér-fekete megkülönböztetésről az államalapítás korában is szó esik, legfontosabb Querfurti Bruno térítő érsek két tudósítása 1006-ból 1008-ból.

"Hallottam ugyanis a fekete magyarokról, akikhez Szt.Péter első legációja érkezett, amelyik sohasem megy hiába."

"És otthagyván a poroszokat - ahová az új szent, a megölt Adalbert miatt fontosabb okom lett volna elmenni - balkezes munkával és gyenge vállal a fekete magyaroknak kezdtem hozni az ígét, ahová akkor hajóra szálltam a keleti tájak felé."

Szent István másik kortársa, Ademarus Historia Francorumában Bruno püspökről szól:

"Bruno püspök Augsburg városából...alázatosan elment Magyarországot tartományába, amelyet Fehér Magyarországnak neveznek, megkülönböztetésül egy másik, a Fekete Magyarországtól, mivel ott a nép sötét színű, mint a etiopok /szaracénok/." Lehet, hogy ez későbbi, félreértésből származó magyarázat, de más megoldás is lehet. Árpád-kori források szólnak betelepült volgai baskirokról, akik mohamedánok lehettek /ez magyarázhatná azt, miért szól feltűnően sok korabeli törvényünk a mohamedánokról./

Ismét Ademarus szól arról, hogy István megtámadta a fekete magyarokat, erővel kényszerítve őket a kereszténységre. A Biborbanszületett két Turkiáról ír, elsőben feltehetőleg fekete ugorok földjét írja le Turkiának /talán Erdély/, aztán leír egy másikat is a Dunán túl.

Horváth János felveti azt is, hogy I. András és I. Béla királyok többször említett fehér jelzője a fehér ugorokhoz való tartozást takarhatja. I.Béla fehér jelzője nem vonatkozhatott megjelenésére, mert a Képes Krónika szerint kopasz volt és barna. Ha ezt figyelembe véve arra gondolunk, hogy István anyaja, az erdélyi Gyula Sarolta lánya, és nővére Karola eredeti neve - Saraldu ill. Karaldu - fehér ill. fekete /hölgy/ menyét akkor ez se csak egyszerűen nemesi leánynév lehetett. Még érdekesebb, amit Szekszárd névével élvet. Ebben Horváth J. a Szár-szárd jelzőt látja, ami fehéret jelent, s amit később tévedésből fordítottak királyunk /Béla/ esetében kopasznak, latinul "Calvus"-nak. Ez a fehér jelző vonatkozhatott akár több törzsrre is.

László Gy. veti fel - ahogy ő mondja "penditi meg": Biborban született értesülése szerint a turkok /magyarok/ régi neve szavartoi aszfaloí volt, nem rejtőzhet-e a szavartoi névben a szárd? Ez esetben ez lett volna fehér ugorok népi neve /a 670 honf./.. Mint László Gy. mondja: "Őszintén be kell vallanom, hogy nem merem a fentiekben ismertetett adatok végső következményét végiggondolni. Ezek szerint a Fehér Magyarország alapítói, a fehér ugorok lennének az első honfoglalás onogurjai, az Árpád család is belőlük, vagy kint maradt árukból való lenne, és így kerültek volna a fekete magyarok élére, akkor sok mindenre fény derülne: pl. jogos örökség címén foglalták el földünket, és talán arra is, hogy a krónikák miért nem beszélnek az avarokról. Ez egyelőre csak feltevés.

Még egy szót mégér az, hogy afehér és fekete magyarok milyen vérségi kapcsolatban álltak egymással: Horváth János szerint egymással rokon, de nem azonos népet /mint a fehér kun polovecek és a fekete kun uzok között/. A fehér és fekete elnevezést megkülönböztetésül használták. Krónikáink furcsamódon nem írnak erről a különbségről, amit tudtunk róla, azt külföldi forrásokból tudjuk, ezért kezdett Horváth János nyomozni, nem szólják-e el magukat a hallgatag krónikások - ekkor jutott a már fent említett eredményre.

Widukind: Szász krónika

925-1004, a vesztfáliai Corvey kolostorában élt, itt írta főleg a szász nép és uralkodóinak történetével foglalkozó krónikáját. /Szászok története III. kötet, 17,18,19. fejezetek vonatkozó részei/

"17.fej. ...a dalemincek pedig támadását /ti. Henrik szász herceget/ nem tudván kivédeni, az avarokat bérelték fel elle, e harcban igen kemény népet, akiket most magyroknek nevezünk.

18.fej. Az avarok pedig, ahogy némelyek vélik, a hunok maradékai. A hunok a gótoktól származnak, a gótok pedig Sulza szigetéről származtak el. Saját Gotha nevű vezérükről nyerték pedig a nevüket.

... Történt pedig sok emberöltő multán, mialatt az ott lakozók számára világ egyéb része teljességgel ismeretlen maradt, hogy vadászat közben szarvasünőre bukkantak és követték azt, egészen addig, hogy miközben az előttük haladt, minden korábbi halandó számára eladdig járhatatlan uton, átkeltek a meotiszi mocsarakon, majd ott városokat és erődítményeket és korábban sohasem látott emberfajtát megpillantva, ugyanazon az upon visszatértek, s társaikkal mindenről beszámoltak. Ezek pedig a kíváncsiségtől hajtva felkerekedtek, hogy a hallottakról megbizonyosodjanak.

...Minthogy pedig már látták, hogy másként is mehet a dolguk, feleségeikkel és gyerekeikkel és minden kezdetleges holmijukkal ismét felkerekedtek és a szomszédos népeket körös-körül kifosztván végül is Pannóniában telepedtek meg."

Widukind pontosan azt írja, amit a kettős honfoglalás elmélete megfogalmazott, sőt a csodaszarvas mondát is az avaroknak tulajdonítja.

A VII.sz. első felében Kovrat /Hómannál Kürt/ onogur-bolgár fejedelem volt az, aki véget vetett az avarok Kárpátoktól keletre betöltött hatalmi szerepének. Róla állítja Hóman Bálint /Magyar történet I. kötet/, hogy Attila fiának, Irniknek leszármazottja, az Árpád-háznak őse volt. Nem lehetetlen, de nincs kellően bizonyítva. Kovrat bolgár birodalma a nevet adó onogur-bolgárokon kívül több más, arra élő pusztai népet magába foglalt, mint ez a nomád birodalmakban régi bevett szokás volt, így valószínűleg a magyarokat is.

Kovrat halála után - miként ez is szokásban volt - birodalma öt részre szakadt. Sorsáról Teophanes és Nicephoros Patriarcha írásaiból tudunk /bővebbet lásd: László Gy. Kettős honfoglalás, Roman B. Magyar történet I.köt. 3.fej., irodalomjegyzék is/. Kovrat legidősebb fiának, Batbajánnak népe helyben maradt és kazár adófizetővé vált, később valószínűleg ők vándoroltak fel a Volgához. A második fiu, Kotragos a Don jobb partján telepedett meg, a harmadik Aszparucj, a kazárok elől menekülve megküzdött az avarokkal, és a Duna déli partján alapított bolgár államot, a negyedik fiu népével Pannóniába vándorolt és ott az avarok alattvalója lett. Az eddigi magyar kutatás csak az első és harmadik fiu történetét fogadta el hitelesnek, a többit a másutt történt bolgár települések magyarázatának tartotta. Ujabban hitelesnek bizonyult Theophanes és Nicephoros eredetmondája, hiszen mindketten eredeti források alapján dolgoztak /bővebbet: Moravcsik Gy.: Byzantinoturcica, Berlin, 1958/. Valószínűleg a korábbi avar fennhatóság nyomaként az onorugok közt avar vezetőréteg volt, ami nem tűnt el azonnal egyik napról a másikra, mint László Gyula mondja: "...lehetséges tehát, hogy Kovrat negyedik avar rokonokhoz költözött."

László Gyula a fejezet végén mintegy konkluzióként azt mondja: "...Kovrat negyedik fiának onogur népe és a volgai-kámai finnugor magyarság /melynek saját nevét az uralkodó osztályok népének neve fedi el/ foglalja el Pannóniát, 670 táján. Itt pedig az történik ami Bulgáriában, de ellenkező előjellel: Bulgáriában a bolgárok és a velük tartó onogur töredékek felolvadtak a helyi szláv tömegben, de megtartották a bolgár nevet. Nélünk a kaukázusi onogurok olvadtak fel a velük tartó népekben, de a magyarok is megtartották a szomszéd népek emlékezetében az onogur nevet." /L.Gy.Kettős honfoglalás 174.old./ Ezek után egész más színben látjuk azt, amit eddig elírásnak tartottak, jelesen azt, hogy a Kézai 700-ra teszi a hunok honfoglalását /Kézai 7.fej./, a Képes Krónika éppenséggel 677-re Árpád honfoglalását és azt se, hogy a magyarok második bejövételéről beszél a fejezetcímbe.

S végül még egy utolsó, de annál érdekesebb megfigyelés melyet László Gyula tett a nagyszentmiklósi kincssel kapcsolatban. Anonymus szerint Árpád fia, Zsolt egy helyi fejedelem lányát veszi nőül. Ha e mellé állítjuk, azt amit a kincs eredetéről mond, meglepő dolgot fedezünk fel: "...kincs két asztali készletből áll, s ezek közül az egyik Géza vagy Szt.István ötvöseinek keze műve. A másik - királynői készlet - pedig készülhetett a Kaukázusban is, de készülhetett késő avar környezetben /Horváth T. szerint hazai/ is. Fordítsuk le mindezt - hangos töprengéssel - a történelem nyelvére.... kései avar kagáni dinasztia.. leánya az Árpádok családjába ment férjhez."

Mielőtt az ellenvéleményekre térnék át, hadd idézzem ismét László Gyulát, könyvének hátsó borítólapját:

"Egyelőre ... úgy látom, hogy inkább tömörödnek a tények a "kettős honfoglalás" körül, semmint lazulnának. Hiszek a T a r i h - i ű n g ű r ű s z egykoru krónikásának, aki...ezt fordította törökre egy magyar krónikából: "Amikor abba a tartományba érkeztek, látták, hogy csodálatosan bőséges folyamai vannak, nagy számban sok gyümölcse, bő termése van ennek az országnak, és az ő nyelvükön beszélnek."

Ellenvélemények

Az ellenvélemények gyűjteményéhez csatolon László Gyula saját kétségeit és válaszát.

Győrffy György: Tanulmányok a magyar állam eredetéről c. tanulmánykötetének 123-126. oldalán sorolja fel pontokba szedve ellenérveit. Mellé állítom László Gyula ezekre adott válaszát.

Győrffy György:

László Gyula:

1. "A történeti források a IX.sz-ban az avarság elenyészéséről tesznek tanulságot. Ennek alapja.. az avarság zöme a nagyobb lélekszámú szlávok között...nyelviileg elszlávosodott."

Szlávokból csak a Kárpát-medence Ny-i részén tudunk. A források szlávosságuk nem lehet indok. Nem szlávosodhattak el ott, ahol nem tudunk szlávokról. Krum bolgár hódítóiról nem tudjuk szlávok voltak-e

2. "A magyarság...896-ban olyan tömeggel vette birtokba Pannóniát amely...felülmulta az itt talált lakosságot. Ezért tudott nyelve megmaradni."

Bizonyíthatatlan az, hogy a magyar nyelvet Árpád magyarjai hozták be hazánkba. Lehet, hogy így volt, de lehetett másképpen is.

3. "Az avarság a források tanúsága szerint jellegzetes állattenyésztő nép volt. Ezzel ellentétben áll, hogy az avarnak minősített bronzöntéses griffes-indás temetők... mellékleteik inkább földművelést folytató lakosságra vallanak."

"Mélységesen tudok egyezni," de a nomádságra utaló források a korai avarokról szólnak /670-80-ig/, nem a késelekről.

4. Az avarkori leletanyaghoz 13 különböző leletcsoportot lehet számítani, "ugyanakkor, amikor a sok rétegre és etnikumra bomló honfoglaló magyarságot lényegében egy harcos csoportra valló leletanyag s az azzal rokon szegényebb réteg képviseli."

"bár az összetévesztés érdekes és pontos, a magyarázat laza", hiszen a késő avarok között is legalább három nagy csoportot lehet megkülönböztetni /griffesek, indások, kaukázusiak/ s több nemzetséget.

5. ...

6. "S"-végű hajkarikás temetők nélkül "avar" sírokhoz épülnek hozzá /Dévényujfalu, Győr, stb./, másutt "magyar" lovas sír található közte /Nemesócsa/. Avar és magyar sírok egy temetőbe kerültek elő /Vesznek/

"Ez méginkább arra mutat, hogy késői avarok megérték a honfoglalást."

7. "Az avar leletanyag területileg kiegészíti a magyar leletanyagot, amit L.Gy. nagytömegű avar továbbéléssel magyaráz."

Végül Győrffy György leszögezi: "A fentiek alapján úgy vélem, hogy a magyarságnak, a bizánci források türkjeinek régészeti és embertani hagyatékát a bronzöntéses griffes-indás leletanyagot tartalmazó temetőkben kell keresnünk."

László Gyula: "...a késő-avar griffes-indás leletcsoport, azaz népeség keletkezése 680 és a honfoglalás közé tehető, magyarsággal való egyeztetése, tehát azt jelentené, hogy a magyarság 680 táján jelent

volna meg először a Kárpát-medencében."

Györffy György, Valóság 1973.7.szám: "A kettős honfoglalás elméletének legnagyobb nehézsége, hogy nincs olyan egykoru forrás, amely arról tudatna, hogy Árpád honfoglalói a beköltözéskor itt magyar népet találtak volna. ...

...Korábban, amíg régészetünk szinte százszor annyi avar sirt tartott számon, amennyi magyart, magam is felvetettem, hogy a hiányzó magyar köznép a kései-avarnak mondott temetőkben rejtőzhet /1958/, amióta azonban Szőke Béla a X.sz-i magyar köznépet a tévesen szlávnak mondott temetőkben ismerte fel /1959/, ehhez a megoldáshoz csatlakoztam..."

A kérdés nehéz, indoklása-magyarázata oldalakat igényelne, ezért mellőzöm ezt. Lássuk a további ellenvéleményeket.

Ligeti Lajos mondja Rapcsányi-Boros: Vendégségben őseinknél c. riportkönyvében: "László Gyulát nagyon nagyra becsülöm, nekem kedves régi jó barátom, de a kettős honfoglalás elméletét, sajnos, nem tudom magamévá tenni. Azért, mert ő a régész szemével próbálja a kérdést eldönteni, holott köztudomásu, hogy a régészet emlékei néma leventék, nem lehet tudni, hogy melyik néphez tartoztak. Egy valamiben egyetérttek vele, hogy az avarságnak két rész van. Abban azonban nem, hogyan ezt nyelvileg magyarázza. A két honfoglalás között két magyar nyelvvel kellene számolnunk, és annak a 250-300 esztendőben, ami a két magyar nyelvet elválasztja egymástól, valahogyan jelentkeznie kellene. A kettős honfoglalás nyelvészetileg elfogadhatatlan."

Mit mond erre László Gyula?

"Bizony ez súlyos ellenvetés, és csak részben oldja fel, hogy a korai magyar nyelvelmékekben legalább két, eléggé élesen elkülönülő nyelvjárásról tudunk, sőt a Biborbanszületett is említi kétnyelvűségünket. Nem, ezek nem elégítenek ki Ligeti Lajos érveivel szemben, annál kevésbé, mert a "griffes-indások" és Árpád magyarjai más és más műveltséget hoztak magukkal, ami az anyagi és szellemi műveltségnek ugyyszólván minden területén megnyilvánult. Ugy látszik, nem az a helyzet, hogy egy nép ketté szakadt, s egyik része előbb, másika később került hazánkba, hanem két rokon népről, két nyelvről van szó, s az egyik beleolvadt a másikba."

Fodor István kétségeit hat pontban foglalja össze. /továbbá: Szabolcs-Szatmári szemle/. Mellé állítom L.Gy. válaszait.

1. "Nem igazolható, hogy ez említett griffes-indás avarok jelentős tömegekben érték meg 896-os honfoglalást."

L.Gy.: "Bizony, én pedig egyetérttek mindkettőjükkel /Fodorral és Bóna Istvánnal/. Mert vannak ugyan bizonyos jelek, amelyek a griffes-indások kései jelenlétéről vallanak /pl. egy-két közös temető/, de ezek vajmi gyéren találhatók. Az igazság azonban az, hogy - a Dunántul nyugati peremét kivéve - nincsen IX.sz-i leletanyagunk, márpedig az lehetetlen, hogy a VIII.sz.-ot tömören kitöltő ... kései avarság hirtelen eltűnt volna, hiszen még a pusztító tatárjárás után is néhány évvel már ujratelepült hazánk."

..."nem tudunk kimutatni IX.sz-i kései avarságot...", de "másmilyen lakosságot sem tudunk kimutatni, mégis hihetőbb, hogy a régi lakosság folytatja itt életét."

2.Fodor: "nincsen bizonyosságunk arra, hogy a kései avarok a Káma vidékéről vagy más finnugor területről jöttek volna hazánkba, s ezért erős kétségeink lehetnek magyarnyelvűségük iránt."

László Gy.: "... a kérdés jogos, ám - hogy láthassuk milyen bizonytalan minden feltevés, az előbb ismertettük Mesterházi Károly megállapításait, amely szerint honfoglalóink türk előkelői és közép-rétege jött a Káma mentéről, az ottani bolgár területről. Nyilván tehát török nyelvű volt, és a Biborbanszületett nem véletlenül

használja állandóan a "türk" megnevezést..." "...Sajnos nem tudjuk, hogy a griffes-indások honnan jöttek. ...valahonnan a nevolinói műveltség közeléből, amelynek indás övei közismertek ugyan, de ezek női /!/ övek. A griffes-indások téglavörös színű edényművessége éppenséggel Észak-Íránra utal."

"...osztom tehát Fodor István aggályát, de ő sem tud jobban ajánlani helyette, én sem."

3. Fodor megkérdőjelezi azt, hogy a késő avar és honfoglaláskori telepek területe nem fedi, hanem kiegészíti egymást. Válasz: Nem kétséges, hogy a X.sz-i Kárpát-medencében Árpád magyarjai voltak az urak, s megszállták a katonailag vagy gazdaságilag fontos területeket, s az esetleges lakókat elűzték onnan. Garam Éva és László Gyula is ásott ki olyan telepet, melyben avar népességre honfoglalók települtek.

L.Gy.: "...Felgyő a böldi rév nyugati kapuja, s természetes, hogy ezt az uralkodók vették kézbe."

"...mindig a hely fontos vagy kevésbé fontos volta szabta meg azt, hogy az új urak foglalták-e el, vagy helyén hagyták-e a paraszti lakosságot. Az azonban bizonyos, hogy nagy tömbökben az egymást kiegészítő település megvolt. Ezen nem változtat az sem, ha egy-egy ilyen nagyobb tömbben Árpád magyarjainak temetői is megjelennek. ...A honfoglalók nyilván kiépítették a maguk hatalmi gócait a késő-avar parasztság területein is!"

4. K.Éry Kinga embertani megfigyelései alapján Fodor István kétségre vonja Lipták Pál megállapításait /l. fentebb/.

"...már Bartucz Lajos is jelentős avar kori elemet figyelt meg a közép- és ujkori avarságban. A kérdést azonban az egyre finomodó embertani kutatások dönthetik el, a nagytömegű késő avarság folyamatoságát tagadni szinte azonos lenne az élettani törvények tagadásával."

5. Fodor: "...nincsen írott kutfőnk arról, hogy Árpád magyarjai a honfoglaláskor itt magyar nyelvű népet találtak volna."

"ilyen kutfőnk azonban - közvetett és közvetlen van; egyébként... arra sincs kutfőnk, hogy Árpád magyarjai magyarul beszéltek volna!"

6. A szovjet régészet, amely egyre elmélyültebben foglalkozik a magyar előidőkkel, nem jutott a kettős honfoglalást igazoló eredményekre. "Ez igaz - mondja L.Gy., de... a szovjet régészet eredményei a Kámai vidék bolgár törökségéről vallanak, s ezzel újabb kérdőjelet írnak Árpád magyarjainak magyarnyelvűsége mellé."

Azt hiszem, izelítőként degenő volt a véleményeknek és ellenvéleményeknek, gondolatoknak és kétségeknek a fentiekben bemutatott gyűjteménye.

A kettős honfoglalás elméletének sok hive és ellenzője van, tudásunk a magyar őstörténelemről egyre szélesedik, de valószínűleg sose fogunk biztosan és minden kétséget kizáróan tudni, hogy mi történt az első ezredév utolsó négy évszázadának Kárpát-medencéjében. Így van ez a kettős honfoglalással is, de úgy érzem, ha kevesebb kérdést hagy nyitva a honfoglalás körül, mint más megoldások, akkor ez azt jelenti, hogy valószínűsíthetjük a két honfoglalás tényét.

Visszatérve az etnikai és politikai honfoglalás kérdéséhez, leszögezhetjük: az első honfoglalás, a fehér ungurok bejövetele lehetett a magyarság etnikai honfoglalása, de a politikai honfoglalás Árpád honfoglalása volt.

Bármilyen is derül ki egy első honfoglalásról, a magyarságnak, mint európai politikai erőnek, a Kárpátok között elterülő háromszáz-ezer négyzetkilométeres területnek további sorsát, a 896-os honfoglalás szabta meg, melynek befejezéséről a Névtelen így beszél:

"Azon a helyen a vezér és nemesei elrendezték az országnak minden szokástörvényét meg valamennyi jogát is, hogy minéppen szolgáljanak a vezérnek meg főembereinek...
...Azt a helyet, ahol mindezt elrendezték, a magyarok a maguk nyelvén Szerinek nevezték el azért, mert ott ejtették meg a szerét az ország dolgának."

A honfoglalás kérdésével foglalkozó művek ajánló jegyzéke

Attila és hunjai /tanulmánykötet, szerk.: Németh Gyula/
M. Szemle Társ. Bp. 1940.

Bendeffy László: Kummagyarok, Cserépfalvi, Bp. 1941.

Boros János: Kaukázus-népek hegye, Gondolat, 1980.

Deér József: PogányMagyarság-Keresztény Magyarság,
Egyetemi Ny. Bp. 1938.

Fodor István: Verecke híres útján, Gondolat, Bp. 1980.

Györffy György: A magyar állam eredetéről /tanulmányok/
Akadémiai kiadó, Bp. 1959..

Györffy György: István király és műve, Gondolat, Bp. 1977.

Györffy György: A magyarok elődeiről és a honfoglalásról /forrásgyűjtemény/ Gondolat, Bp. 1958.

Hóman Bálint: Magyar Történet I. köt. Egyetemi Ny. Bp. 1935.

Kristó Gyula: Levéltörzsszövetségtől Szent István államáig,
Magvető, Bp. 1980.

László Gyula: A honfoglaló magyar nép élete
Magy. Élet Kiadás, Bp. 1944.

László Gyula: Vértesszöllőstől Pusztaszerig, Gondolat, Bp. 1974.

László Gyula: A nagyszentmiklósi kincs, Corvina, Bp. 1977.

László Gyula: Kettős honfoglalás, Magvető, Bp. 1978.

László Gyula előadása Balatonszárszón, a Magyar Élet Tábortáborozáson,
1943, Püspöki Sándor kiadása, Bp. '43.

Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása,
Hornyánszky, Bp. 1930.

Rapcsányi L.-Boros J.: Vendégségben őscinknél, Gondolat, Bp. 1975.

Szász Béla: A hunok története - Attila nagykirály, Barta M. kiadó-
ja, Bp. 1943.

Vámbéry Ármin: A magyarok eredete, MTA, Budapest, 1882.

Vámbéry Ármin: A magyarság bölcsőjénél, Atheneum, 1914.

HIBA JEGYZÉK

1. oldal	3. bekezdés	5. sor:	"... hosszú ideje csend uralkodott
	4. "	4. sor:	"... régészet"
		7. sor:	"... alapul"
	5. "	2. sor:	"szóegyezések "
2. oldal	2. "	4. sor:	"...ellenben nyelvtudományunk sze-
rint a Volga"
5. oldal	1. "	10. sor:	"tűntek el"
6. oldal	3. "	:	"Griffes - indás diszitással vált-
ja fel"
8. oldal	utolsó bek.	:	"Karold"
10. oldal	2. bek.	:	"Aszparuck"